

U ovogodišnjem avgustovskom broju moskovskog časopisa »Pitanja literature« pokrenuta je zanimljiva diskusija o problemima savremenog romana, sadašnjem trenutku njegovog razvoja i perspektivama u budućnosti. U diskusiji, koja je vođena u dva centra, Budimpešti i Moskvi, učestvovali su kritičari M. Beladi, Z. Kenjereš, B. Pomoć, I. Granic, A. Diocegi, V. Oskocki, O. Rosljanov, A. Turkov i S. Mašinski.

U centru pažnje učesnika diskusije bile su analize novih tendencija u književnosti poslednjih godina, posebno romana. Iako su problemi romana razmatrani sa različitih pozicija, u konstataciji da su prorokovanja o »krizi romana« ili »sumraku romana« neosnovana, svi su bili istomišljenici. Roman ima budućnost, on samo menja formu, preobrazava se i razvija. Mnogi smatraju, izneo je M. Beladi, da romanu preti opasnost, s jedne strane, od razvoja nauke, a, s druge strane, od filma i televizije. Ove oblasti sve više postaju medij publike, ali one neće umanjiti značaj romana. Roman ostaje posrednik između sveta i individue, stvara neposrednu vezu između individue i društva. U poslednje vreme povećan je interes čitalaca za dokumentarnu književnost koja istražuje nove mogućnosti uzajamne povezanosti dokumenta i umetničke imaginacije.

Odnos novatorstva i tradicije u savremenom romanu razmotrio je Z. Kenjereš. Analizirajući »novi val«, koji jedva da ima silu, u čijem svetu sve manju ulogu igra akcija i koji se postepeno povlači iz spoljnog sveta u unutrašnje sfere duše, roman je postao poetičan. Ali, ako po rečima N. Sarot, savremeni romansijer ne traži ličnost već bezimenu supstancu i ne stvara nove tipove već novu stvarnost, pita se Kenjereš, kakva je to stvarnost u romanu koja se ne ispoljava posredstvom čoveka. Po njegovom mišljenju, sa iščezavanjem ličnosti iščezava i roman, a mesto njega ostaje antiroman. Zato se on zalaže za »više ili manje tradicionalnog« pisca za koga roman neće biti slobodno eksperimentisanje, već socijalno oruđe. Samo roman takvog pisca izraziće stvarnost u kojoj živi čovek, naime, čovek je njegova tema i cilj. Primera takvih pisaca ima i na Zapadu (npr. T. Man, Hemingvej, Fokner). Ali, primere takvih pisaca najpre nalazimo u socijalističkim zemljama, počev od M. Gorkog i A. Tolstoja, pa do I. Andrića, Leonova, Šolohova, Nemeća i Denija. Kod njih, smatra Kenjereš, postoji samo jedna tema — čovek.

I ostali kritičari ovoga skupa iznosili su svoje mišljenje o tome da roman ne može izumreti niti postati »muzejska vrednost«, kako mu proriču oni koji u »mehaniziranoj kulturi« vide budućnost, tj. oglašavaju dolazak nove »elektronske civilizacije« na mesto dosadašnje »gutembergske civilizacije«.

Iako romansijeri »novoga romana« smatraju da je vreme kada je roman nosio nekakvu informaciju prošlo, Granic, naprotiv, smatra da je današnji roman, koji govori sadašnjem čoveku o sadašnjosti, veoma aktuelan. To je roman otvoren i postavlja pitanja i vremenu i nama samima. A. Diocegi se, takođe, ne slaže sa pristalicama »novoga romana« i kaže da oni ograničavaju roman, smatrajući ga čas ogledalom »čoveka bez sveta«, čas, opet, »svet bez čoveka«, i čini im se da savremeni roman uopšte nije sposoban da bude realističan. I tako, dok u osnovi novog romana, po rečima Mašinskog, leži razdor između čoveka i društva i osećanje razbijenosti sveta i dok se ljudi u tom svetu osećaju razjedinjeni i otuđeni, dotle roman u socijalističkim zemljama ima svoj razvojni put i čini osetan uticaj na progresivnu književnost u svetu.

o. š.

HRONIKA

LEKSIKON PISACA

Leksikon pisaca koji od 1960. godine priprema Matica srpska obuhvatiće pisce svih naših naroda od najstarijih vremena do 1964. godine. U njemu će se, prvi put u našoj književnosti, naći u jednoj ediciji svi naši književni stvaraoci, kritičari, estetičari, teoretičari i istoričari književnosti, koji su svoje radove objavljivali u posebnim knjigama ili samo po časopisima i listovima. Iz starijih perioda u Leksikonu će naći svoje mesto i prepisivači rukopisa i štampanih knjiga, zatim prvi štampari, izdavači i prevodioci. Leksikon će biti biografsko-bibliografski i neće davati ocene, već samo podatke. Obrada jednog pisca sadržaće, po pravilu, gde to bude moguće, iscrpnu biografiju, bibliografiju književnih i drugih važnijih radova. Poseban deo Leksikona obrađivaće podatke o prevodima dela naših pisaca na strane jezike. Redakcija Leksikona je ostvarila saradnju sa mnogim inostranim akademijama, institutima, bibliotekama, bibliografskim zavodima i drugim institucijama. Dosad su prikupljene bibliografije sa

za XIX vek srpske književnosti; France Dobrovac, Ljubljana, za slovenačku književnost; Enver Đerčeku, Priština, za albansku; Mihal Filip, Beograd, za slovačku; dr Radu Flora, Zrenjanin, za rumunsku; dr Ilija Kecmanović, Sarajevo, za književnost u Bosni i Hercegovini; dr Miroslav Pantić, Beograd, za XVII — XVIII vek dubrovačko-primorske; dr Haralampije Polenaković, Skoplje, za makedonsku; dr Ištvan Seli Novi Sad, za mađarsku; Milan Selaković, Zagreb za XIX i XX vek hrvatske (posle I toma Selaković je odustao, a umesto njega izabran je dr Milorad Živančević, Novi Sad); dr Vjekoslav Štefanić, Zagreb, za hrvatsku glagoljsku; dr Franjo Švelac, Zadar, za XV i XVI vek dubrovačko-primorske; Đura Varga, Ruski Krstur, za rusinsku... Uredničke poslove obavljaju i članovi centralne redakcije. Na Leksikonu saraduje i oko 300 spoljnih saradnika iz svih većih mesta Jugoslavije.

Leksikon će se štampati ekavski, latinicom, u 4—5 tomova. Prvi tom trebalo je da izađe još pre 5 godina, ali je ceo posao u velikom zakašnjenju zbog materijalnih i drugih nepredviđenih teškoća. Tako je prvi tom predat u štampu tek nedavno. U njemu je obradeno prvih 7 slova abecede i 1250 pisaca sa fotografijama. Tom će imati oko 4000 stranica enciklopedijskog formata. Ostali tomovi su u radu.

D. P.

DVA PESNIKA

Često se događa, u svim literaturama, pa i u našoj, da jedan ciklus, nekoliko pesama ili čak svega jedna pesma nekog pesnika više znači nego čitav niz drugih knjiga, u tom intervalu objavljenih. Uostalom, ne zaboravimo da su se i Rembove **Illuminacije** prvi put pojavile u jednom pariskom časopisu, a poznate Leopardijeve **Velike idile** u časopisu **Nuovo Rikoljitore**. A, isto tako često, taj trenutak promakne sasvim neza-beležen, propušten. Takav je slučaj sa novim pesmama (**Metamorfoze** i **Pesme o vodi**) Miodraga Pavlovića i celim ciklusom (**Čjelovit vid**) Zvonka Makovića, objavljenim u poslednjim, letnjim brojevima, i ovako sadržajno natprosečnim, **Letopisa MS** i **Pitanja**.

Miodrag Pavlović je jedan od vodećih savremenih srpskih pesnika, prevodilaca i esejista. Autor je više knjiga i naše najopsežnije pesničke **Antologije**. U stalnom usponu, sve prostranije, originalnije i otkrivačičke poetske vizije, ovoga puta on objavljuje stihove nešto povišene, ali nikako patetične, intonacije, rečite, brižljivo doradivane. Leksika je bogata i, samo na momente, arhaizovana. Pavlović dokazuje da je tradicionalni srpski stih postao zreo; njemu su poznate uglavnom sve tajne pesničke veštine (nije laudacija!) i on se njenim sredstvima koristi suvereno, na trenutke i virtuozno. Njegova pesma je slojevita i potresna. Bremenita mitsko-istorijskim evokacijama i reminiscencijama. Eruditna i polifona. Blago ironična i, ne retko, bliska hermetizovanju, smisaonoj enigmati.

Zvonko Maković, pesnik već treće knjige, je i esejista, likovni kritičar, novinar — mnogostruko aktivan i radin, istrajan i smeo privrženik pesničkog posla, naročito agilan u podršci i objašnjavanju avangardnih pojava u nas. Ove nove pesme, do sada, njegove su najinteresantnije i najsenzibilnije. Vernost tradiciji hrvatskog pesničkog govora nikako ga ne ometa da istražuje dalje, iako sa većom dozom opreza nego vizuelnosti, recimo. Ne ometa ga da se okuša u eksperimentu. Radi se o zamršnim pesmama »razbijene« grafije, igri i variranju smisla i pojmova, o nemogućnosti nedovoljnosti jezika, ograničenosti njegovoj u samoj biti, o jezivom dokumentu nekomplementarnosti naših čula i opština, o sveopštoj »necelovitosti«. Sam govor udaljava se od svog predmeta, a objekti izmiču opservaciji.

J. K

ANTO GARDAS

zaustavljen iznad zemlje

*Zaustavljen nešto malo iznad zemlje
odjednom osjetih kako me obuzima
malodušnost,
mene, koji sam, kao onaj nesretni
Verkonije,
tako vješto prodavao dimove,
pa mi je sada suđeno gorjeti.*

*Ali svaka je arhitektura privremena
i već u samim temeljima nosi malo
sumnje.*

*Lebdjeti ipak ne znači padati,
iako se već odavno zna
da u svakom padu ima pomalo
uzvišenosti.*

*Kraj će doći sasvim iznenada
(već se i koraci jedan drugom rugaju).*

*Pukotina je očito već i prije postojala
i vrebala svoju žrtvu, samo je ja
u svojoj užurbanosti nisam vidio.*

*Kopljanici, badava oštrite koplja,
nemate se protiv koga boriti.
Ona crna vojska položila je oružje
i sada spava dubokim snom.*

dvadeset jezika. U radu su i bibliografije sa ostalih jezika sveta.

Redakciju Leksikona sačinjavaju: Živojin Boškov, dr Strahinja Kostić, Živan Milisavac, dr Boško Novaković i dr Dragiša Živković. Član Redakcije bio je i preminuli profesor Đorđe Sp. Radojičić. Na njegovo mesto izabrana je profesor Radmila Marin-ković iz Beograda. Za pojedine književnosti i književne periode angažovani su i sledeći urednici: dr Radmilo Dimitrijević, Beograd,